

VILTVÅRD I ODLINGS- LANDSKAPET

Svenska Jägareförbundet

VILTVÅRD FÖR ETT RIKARE LANDSKAP

VILTVÅRD I ODLINGSLANDSKAPET

Markägare, brukare och jägare kan enskilt eller tillsammans bedriva viltvård inom lantbruket och som resultat få ett rikare landskap och bättre jakt. Med enkla åtgärder och genom att tänka efter före kan man åstadkomma detta utan större ansträngning utan kostnad.

Ett jordbruksområde med optimala villkor för fältviltet består av odlad mark med insprängda skogsområden i små skiften. Där finns betesmarker med fuktiga områden, småvatten och öppna vattendrag. Fälten odlas med varierade grödor och är delade med pilevallar eller buskridåer.

På en jordbruksfastighet som saknar bra viltbiotoper kan man genom anpassad markanvändning skapa livsrum för bland annat rådjur, fälthare, fasaner, raphöhns, duvor och änder.

Viltbiotoper kan skapas genom:

- viltanpassad träda.
- skyddszoner utmed vattendrag och skogsbryn.
- gröna stråk mellan skiftena.
- viltremisser och brynplanteringar.
- att återskapa och restaurera våtmarker i landskapet.
- viltanpassad jordbruksdrift.

De flesta av dessa åtgärder går att genomföra på en jordbruksfastighet och man skapar på så sätt en jaktmark som erbjuder allsidighet och gott om vilt. I ett område där aktiv viltvård bedrivs ökar också möjligheterna för de arter som inte är jaktbara. Viltvården är därför en viktig del av naturvården och syftar till:

- att bevara och gynna en artrik fauna.
- att hålla viltbeståndet på en lämplig nivå med hänsyn till övriga samhällsintressen.
- att främja tillgången på jaktbart vilt.

Val av grödor och brukningsmetoder påverkar vilka viltvårdsåtgärder som är lämpliga, eller nödvändiga. För att uppnå största möjliga effektivitet inom viltvården krävs det att jägare och brukare samarbetar när de planerar viltvårdsåtgärder respektive markanvändning.

Öppningar och avbrott i monokulturerna ger utrymme för viltet.

Skydds zoner vid vattendrag ger skydd och fungerar som ledlinjer i landskapet.

Skydds zoner vid vattendrag. Landskapet är i ständig förändring och under de senaste 150 åren har omvandlingen skett i syfte att vinna odlingsbar mark för att producera mer livsmedel. Fauna och flora har utarmats genom dessa förändringar och landskapet har blivit fattigare på arter som är knutna till jordbrukslandskapet.

I delar av landet finns idag (2008) möjlighet till särskild ersättning för skydds zoner (vallbevuxna remsor av åkermark) utmed vattendrag och områden som är blåmarkerade på den topografiska kartan. Stöden till jordbruket revideras hela tiden; även om det inte skulle finnas stöd för skydds zoner kan man dock självklart välja att lägga mark i träda längs vattendrag.

Sprutfria zoner. En enkel och billig åtgärd för att gynna fåltfågelbeståndet på en gård är att undvika kemisk bekämpning i kantzonerna av spannmålsgrödor. Låter man konsekvent bli att spruta ett 6 m brett fält i spannmålsfältets ytterkant kan man skapa en "sprutfri zon".

Miljöprogram för jordbruk. Det finns flera godbitar att tillgå om du vill använda dig av miljöstöd och uttagen areal för viltvårdsändamål. Ta del av de miljöstödsregler som gäller om du avser att utnyttja dessa för att bedriva viltvård i jordbrukslandskapet.

Läs mer på Jordbruksverkets hemsida som finns via länk på www.jagareforbundet.se eller www.sjv.se.

Viltbete på träda. Från och med 2008 får man fritt välja gröda på mark som ligger i träda, vilket ökar flexibiliteten för den som vill bedriva viltvård! Därmed är man till exempel inte längre begränsad när det gäller andelen spannmål i utsäde. Det finns mycket goda möjligheter att gynna viltet genom att så träda med rätt utsäde. På fleråriga trädor får man dessutom en mer varierad vegetation, där växterna får blomma och sätta frö under olika delar av växtsäsongen. Tillgången till insekter är också betydligt större i osprutade trädor än i åkermark som brukas. Rik tillgång på insekter och frön från olika ogräsarter erbjuder fälthönsen gott om föda. Trädor är också mycket värdefulla även för det icke jaktbara viltet och övrig biologisk mångfald.

På marknaden finns det färdiga både ettåriga och fleråriga viltblandningar att köpa. Inslag av klöver och blåusern, som erbjuder skydd och föda för viltet under flera år, är ett bra val för en "viltträda" och är mycket uppskattat av klövviltet. De traditionella jordbruksgrödorna som t.ex. vete, havre och råg går utmärkt att använda som viltåkergröda, och gärna då med en lätt inblandning av klöver. Vitsen med dessa grödor är att de ska stå kvar oskördade. I delar av landet kan det nya stödet "fågelåker" självklart användas även för att gynna annat vilt (gäller 2008). Se Jägareförbundets häfte "Viltåker- som skydd och foder" för mer information om lämpliga grödor och brukningsmetoder.

Viltbete på uttagen areal.

Fånggröda. I spannmåls- och oljeväxtgrödor är foderutbudet sparsamt, om man inte kompletterar med insädd av gräs och klöver. Detta kan ske i stråk, eller över hela fältet.

En fånggröda har som funktion att bidra till minskningen av näringsläckage. Den erbjuder dock även ett fodertillskott för viltet vid besvärliga förhållanden, och att så fånggrödor kan vara en viktig viltvårdsåtgärd. Exempelvis kan fältharen ha problem att finna föda under sensommaren och hösten samt under vintern.

Salix. Salix odlar man antingen som energigröda eller som skyddsgröda för vilt. Alla viltarter uppehåller sig med förtjusning i dessa odlingar oavsett ändamål. Därför är det lämpligt att omge odlingen med en flerårig gröda som är intressant för viltet. Där kan gräs, klöver och lucern ingå.

Vatten i landskapet. I det öppna jordbrukslandskapet har både små och stora öppna vattenytor samt öppna vattendrag stor betydelse för viltet. Det är därför viktigt att både bevara de små vatten som finns och att anlägga nya. Möjligheter till ekonomiskt stöd finns idag (2008) genom det miljöprogram som utarbetats för jordbrukslandskapet.

Fälthare i frodig fodermärgkål.

Salix eller energiskog planterad så att många kantzoner skapas.

Gödsling. I spannmålsfält som ligger i anslutning till viltvänliga miljöer bör man lämna ogödslade zoner. Både forskning och praktisk erfarenhet visar att fältfågelkycklingarnas livsmiljö gynnas av ytor som inte gödulas.

Sådd. Minskad utsädesmängd i fältkanterna ger den öppenhet som fältfågelkycklingar och småviltets ungar behöver för att öka deras chans att överleva.

Längs fältkanter och vändtegar i anslutning till miljöer som är intressanta för vilt bör man så fånggröda med gräs och klöver.

Direktsådd av höstsådda grödor ger många fördelar för viltet:

- Stubben finns kvar.
- Avsedd gröda etablerar sig snabbt till förmån för viltet.
- Ökat skydd.
- Ökad förekomst av foder i stubben.

Putsning av trädor. För att skydda fältfåglar och småvilt är det inte lämpligt att putsa trädor, skyddszoner och vägkanter mellan den 1/5 och den 15/7.

En del av viltvårdsarbetet kan vara att putsa rätt och vid rätt tid.

Att tänka på vid eventuell putsning:

- Putsa aldrig mer än 50 procent av ytan.
- Putsa alltid på sensommaren vid helputs.
- Om en yta måste hållas kort bör den putsas kontinuerligt med några veckors mellanrum från tidig vår.

Vallskörd. Utmed fodervallarnas fältkanter finns viltet. För att rädda fältfågelbon, kycklingar, harungar och rådjurskid vid vallskörd ska man dels spara cirka 6 m utmed fältkanterna i anslutning till viltvänlig miljö, dels ”tänka efter före”, det vill säga skörda från fältets mitt ut mot fältkanterna.

Plöjning. Viltet gynnas av ett varierat landskap med både höst- och vårsådda grödor. Mark som vårplöjs erbjuder skydd och föda för viltet under vintern, och är att föredra vid vårsådd. Höstplöjer man inför vårsådd bör man låta delar av den plöjda jorden ligga obearbetad över vintern, så att hararna hittar lämpliga gömmor.

ÖVRIGA VILTVÅRDSÅTGÄRDER

Beetlebanks. Jordvallar i åkerlandskapet fyller en viktig funktion som övervintringsplats för de rovinsekter som finns i landskapet, vilket minskar insektsskadorna i grödorna och behoven av insektsbekämpning. Dessa s.k. "beetlebanks" erbjuder dessutom god tillgång till föda och skydd, såväl för häckande raphöns som för harar.

Lähäcker. Bryn och ridäer av lövträd och buskar i landskapet ger ett bättre mikroklimat för grödor, övrig flora och fauna, inklusive viltet. Lähäcker i anslutning till områden intressanta för viltet skapar förbindelseleder och spridningskorridorer.

Lähäcker har många fördelar:

- Ökar skyddet året om.
- Förbättrar mikroklimatet för viltet.
- Ger värdefullt viltfoder som bär och frukter.
- Bryn och lähäcker fungerar som förbindelseleder i landskapet.

Bryn med bärande buskar för viltet.

Upptorkningszon.

Dubbla stängsel. Betesmarker ligger ofta i anslutning till åkermark. Mellan åker och betesmark eller andra avgränsningar kan man skapa ett ökat häcknings- och yngelskydd genom att sätta upp dubbla staket och ha en obetad yta mellan stängslen.

Upptorkningszoner. Fältfågelkycklingar och harungar har behov av att torka efter ett regn eller morgondagg. Därför är det lämpligt att skapa öppna ytor i fältkanter eller i viltanpassade trädor. Antingen sår man från början in ett stråk med kort gräs och vitklöver eller så håller man helt enkelt ytan kort genom putsning.

Gör ytor där småviltets ungar kan torka genom att:

- anlägga stråk med kort gräs och vitklöver.
- putsa så att gräset förblir kort.
- lämna fältkanten osådd.

Lärkrutor. Många av de fåglar som är knutna till odlingslandskapet har minskat i antal eller försvunnit helt. Genom att skapa öppningar i de odlade fälten underlättar man för bland annat lärkorna att häcka och hitta mat.

Gör så här:

- Stäng av såmaskinen och lämna en yta på några meter osädd.
- Stäng bekämpningsmedelssprutan när den osädda rutan passeras.

Bevara lador och andra skydd. Tanken att höladorna som finns spridda från norr till söder i landet ska försvinna helt ur landskapsbilden är svår att leva med, dessa som haft så stor betydelse för förvaring av foder åt husdjuren. Ladorna har också haft en viktig roll som skydd och erbjudit en del av det foder som raphöns och harar behöver för att överleva.

- Bevara
- Vårda
- Återanvänd

Hur man bedriver jordbruket är den enskilt viktigaste faktorn som bestämmer viltförekomsten och rikedom på biologisk mångfald i odlingslandskapet. Brukaren är därmed den som har störst möjlighet att göra en insats för viltet och miljön. Var med och skapa ett rikt odlingslandskap!

Raphönsen är beroende av en varierad miljö.

För mer information om viltvård

se www.jagareforbundet.se/viltvard. Där finns fler praktiska råd, nedladdningsbart informationsmaterial och kontaktuppgifter till lokala jaktvårdskonsulenter.

Du kan också beställa de övriga broschyrerna i viltvårds-serien utan kostnad per telefon; 0150-135 60.

Allas viltvård
Predatorkontroll
Stödutfodring
Viltvård för ett rikare landskap
Viltvård för fåltviltet
Viltvård för klövvilt
Viltvård i odlingslandskapet
Viltvård i skogen
Vårda och anlägga våtmarker

Författare Poul-Erik Jensen

Svenska Jägareförbundet
Vårdar det vilda

VILTVÅRD FÖR ETT RIKARE LANDSKAP